

צבאית

היסטוריה

מתקפה צבאית בשירות הדיפלומטיה

בעקבות המפלה הקשה שנחלו הלגיונות הרומאיים ביער טויטובורג (שנת 9 לספירה) מידי ברית של שבטים גרמניים ומסע צבאי לגרמניה שהניב תוצאות מוגבלות (15-16 לספירה), הבינו מנהיגי רומא שעוצמתם אינה מספקת כדי לשלוט ישירות בשטחים שמצפון לנהר הריינסוס. הם החליטו איפוא לנטרל את האיום מצפון על-ידי כך שיסכסכו בין השבטים הגרמניים. המדיניות הזאת, שניצלה את החשדנות הטבעית ששררה בין השבטים הגרמניים, זכתה להצלחה גדולה והשיגה רגיעה ממושכת בגבולה הצפוני של רומא

אור סופר

הרומאי בגרמניה, שלושה לגיונות ו-9 גדודים מחילות העזר במעבה היערות באיזור הקרוי היער הטויטובורגי – ככל הנראה מתוך כוונה לדכא התקוממות.² אחדים מחילות העזר ערקו, גשם כבד הפך את הקרקע לבוצית ולבלתי עבירה, היחידות הצועדות נותקו זו מזו, איבדו את דרכן ביערות והושמדו לחלוטין על-ידי הלוחמים של ברית שבטים גרמניים.³

המפלה זיעזעה את העולם הרומאי. אוגוסטוס, הקיסר דאז, הורה ללא שהיות להסיג את הגבול חזרה לנהר הריינסוס (הריין). יתר על כן, בצוואתו (הוא מת חמש שנים אחר כך) הוא עתיד היה להורות ליורשיו להימנע מכל הרחבה נוספת של גבולות האימפריה. נוסף על כך הוא הורה שהלגיונות שאבדו ביער הטויטובורגי לא יוקמו מחדש.⁴

היה זה שינוי מוחלט של המדיניות הרומאית עד אז והכרה ברורה בכך

הסוברים שהיא אף השפיעה על עיצובה ועל אופן התפתחותה של אירופה בדורות שלאחר מכן. המאמר שלהלן אינו דן בהשפעות ארוכות הטווח, אלא בתגובה הרומאית המיידית לתבוסה. יש לזכור כי אף שהרומאים פעלו בסביבה טכנולוגית ומדינית השונה מאוד מזו של

**בעקבות המפלה ביער
טויטובורג הורה אוגוסטוס
לפנות את גרמניה ולעצור את
גל הכיבושים הרומאי**

ימינו, הרי היו אלה אנשים שהכירו את תורת השלטון על בוריה, וקווי החשיבה שלהם בהחלט יכולים להיות רלוונטיים גם לימינו ולמצבנו – כמובן, בהתאמות המתחייבות.

מפלת וארוס

בשנת 9 לספירה הוביל וארוס, הנציב

סיפור הקרב ביער טויטובורג בשנת 9 לספירה הינו אחד הידועים בהיסטוריה המערבית. רבים תיארו וניתחו את האופן שבו הצליחו לוחמים ברברים להשמיד צבא רומאי, שהונהג על-ידי וארוס, והתיאור של הקיסר הגדול אוגוסטוס מטיח את ראשו בדתות כשהוא מטורף מצער וזועק: "וארוס, השב לי את לגיונותיי",¹ הינו מהמוכרים בתולדות רומא והעת העתיקה.

ידוע שבעקבות המפלה הורה אוגוסטוס לפנות את גרמניה ולעצור את גל הכיבושים הרומאי, אשר נמך שך כמעט ברציפות ב-300 השנים שקדמו לתבוסה. מכאן שלמפלה היו השלכות רבות, ויש

הואה חשבון.
בעבר - איש שריון

שנכשל הניסיון לשלוט בגרמניה. השטחים שמעבר לריינוס, "גרמניה" של אותה תקופה, היו מיוערים בצפיפות, זרועים ביצות טובעניות. השבטים שחיו בהם היו רבי עוצמה, נוודים ולוחמניים, ולא היו בנמצא ערים או מרכזים חיוניים אחרים, שעלידי אחיזה בהם ניתן היה לשלוט על האיזור כולו.⁵ לפיכך היה קשה מאוד לשלוט על גרמניה.

הסיבה הראשונית לכך שהרומאים פלשו לגרמניה הייתה פשיטות של שבטים גרמניים לגאליה – מה שאיים על יציבות השלטון הרומאי שם. בתחילת הפלישה של רומא לשטחים הגרמניים שמעבר לריינוס היא הייתה חזקה דיה כדי לאמץ מדיניות של הגנה קדמית, שבהתאם לה היא שאפה להעביר את המלחמות לשטחים של אויביה. מכאן שבאותה עת שימשו גבולות האימפריה כבסיס היערכות למבצעים התקפיים ולא כרצועות ספיגה ובלימה. ראוי לציין כי בכך הייתה טמונה החשיבות האמיתית של מערך הכבישים והגשרים המפותח שהרומאים סללו במאמץ רב כל כך במקביל לגבולות האימפריה, ה"לימס" המפורסם.

ההיסטוריה של רומא מלמדת כי בעיקרון, כאשר הנסיבות איפשרו זאת, העדיפו הרומאים לשלוט באופן בלתי ישיר בשטחים הסמוכים לגבולותיהם על-ידי הפיכתם למדינות חסות. מדינות אלה שימשו למעשה כאזורי חיץ בין האימפריה הרומאית לבין הסכנות

המרוחקות יותר. אך המבנה השבטי הרופף, בדרך כלל, של הגרמנים לא איפשר להקים מוקדי תמיכה יציבים לרומא מעבר לגבול, ונראה שכתוצאה מכך נגררו הרומאים לספח את האיזור כולו, על כל הבעייתיות שהייתה כרוכה בכך. ואכן פריסת הכוחות הרומאיים לפני מפלת וארוס מראה שלפחות מבחינה צבאית שימשה גרמניה בשנים שלאחר סיפוחה לאימפריה כאיזור ביטחון לפני קו הגבול "האמיתי" לאורך הריינוס⁶ ולא כפרובינקיה של ממש, הגם שסביר להניח שבאותה נקודת זמן עדיין קיוו הרומאים שברבות השנים, ככל שהמסחר והתרבות הרומאית יחלחלו לאיזור ויתבססו בו, כך ניתן יהיה לשלב את גרמניה במידה רבה יותר באימפריה.

מפלת וארוס ביטלה את התוכנית

**בעיקרון, כאשר הנסיבות
איפשרו זאת, העדיפו
הרומאים לשלוט באופן בלתי
ישיר בשטחים הסמוכים
לגבולותיהם על-ידי הפיכתם
למדינות חסות**

האלה, ולאחר שקו הגבול הושב אחורה, היה הכרח למצוא אמצעי חלופי שיבטיח את הגבולות בפני הכוח הגרמני המאיים. יתר על כן, מפלה בסדר גודל כזה עלולה הייתה לערער את כוח ההרתעה של רומא לא רק בגרמניה, אלא בכל רחבי העולם הרומאי – מול

אויבים מבחוץ וארצות כבושות מבפנים. זאת בשעה שיציבות האימפריה כולה, שלא לומר עצם הישרדותה, היו תלויים באיזון העדין שבין העוצמה הצבאית בפועל לבין העוצמה כפי שנתפסה בעיני אחרים, קרי כוח ההרתעה.⁷ על רקע זה מעניין לבחון את דרך הפעולה שהחליטו לבסוף הרומאים לנקוט.

התגובה הרומאית

בשנת 9 לספירה, כאשר נודע על המפלה, מונה טיבריוס, המשנה לקיסר ויורשו המיועד, למפקד "צבא הריינוס" ונשלח בדחיפות לגבול הגרמני על מנת לארגן מחדש את המערך הרומאי שם. בשנת 10 הושלם ריכוז הכוחות ב"צבא הריינוס", והוא הפך לכוח אדיר, שמנה 8 לגיונות (80 אלף איש יחד עם חילות העזר).⁸ בשנת 11 לספירה צלחו הלגיונות את נהר הריינוס במרוכז. הגרמנים נסוגו בפניהם למעבה היערות, אך הרומאים נמנעו מלדלוק אחריהם, אלא הסתפקו באותו השלב בהפגנת הכוח, שלאחריה שבו לבסיסיהם לאורך הריינוס. בשנת 12 נקרא טיבריוס לשוב לרומא, ובשנת 13 לספירה מונה גרמניקוס, המבטיח והמוערך שבצעירי משפחת הקיסר, למפקד החדש של "צבא הריינוס" והחל בהכנות מדוקדות לתקיפת גרמניה. בשנת 14 נפטר אוגוסטוס, וטיבריוס הוכרז לקיסר תחתיו. בשנה שלאחר מכן נתן טיבריוס את האור הירוק הנכסף לגרמניקוס,

ארמיניוס...¹⁰ כאשר נעצרו הרומאים מול גשר הרוס והחלו לשקמו, הגיחו הגרמנים משפת היער העוטף מסביב ותקפו. הלגיונרים נפרסו להגנה על צוותי ההנדסה ונאלצו לחום כשהם מבוססים במים ובבוץ ומתקשים למצוא אחיזה יציבה לרגליהם. הם ספגו אבדות כבדות. בלילה הציפו הגרמנים את השטח, וכאשר חידשו הרומאים את התנועה בבוקר, לא ניתן היה לחלץ את עגלות התובלה, והן ננטשו. כל אותו היום עשו הלגיונרים את דרכם בבוץ העמוק, כשהם נתונים תחת מתקפות בלתי פוסקות. בערב הם התחפרו להגנה היקפית, והגרמנים סגרו עליהם מסביב. טקיטוס מתאר את הפחד ואת תחושת האבדון שאחזה בלגיונרים התשושים באותה עת ומבהיר כי אילולא קור הרוח והמופת האישי של מפקד הכוח, קאקינה, היה הכוח מתפורר ואובד. בבוקר הנחיתו הגרמנים מתקפה מרוכזת על הכוח המכותר ועלה בידם להשתלט על אגף שלם בעמדות הרומאיות, אך בזמן שלוחמיהם העמיקו לחדור למחנה הרומאי, אבדה עליהם השליטה. לעומת זאת המשמעת בלגיונות לא התפוררה, וקאקינה הוביל מכת נגד סוחפת שהשיגה ניצחון גדול ואיפשרה לכוח להיחלץ ולהשלים את מסעו חזרה לגשרי הריינוס.

הרומאים ספגו במהלך המסע אבדות כבדות, וגם במסעות אחרים היו אבדותיהם משמעותיות, אך הם המשיכו לתקוף את האוכלוסייה הגרמנית ללא הפסקה וללא רחם, ובסופו של דבר הצליחו לאלץ בכך את הגרמנים לצאת מולם חזיתית. במהלך הפשיטה הרומאית החמישית התכנסו הלוחמים של ברית שבטים על גדות הוויזורגיס (הוור) מול שמונת הלגיונות של גרמניקוס והובסו בשני קרבות רצופים בתוך יומיים.¹¹ בעקבות זאת נפגעה קשות יכולת ההתנגדות הגרמנית, ובפשיטה השישית נתקלו הרומאים בהתנגדות מועטה בלבד. לאחר הפשיטה השישית הורה טיבריוס על הפסקת המבצע (שנת 16

הנסיבות איפשרו זאת, הוקמו מתרסים ותעלות מול האויב בשדה הקרב עצמו. על מנת להשיג הפתעה טקטית בוצעו פעמיים הנחתות אמפיביות של כוחות גדולים בשפך נהר אמיסיה (אמס) בחוף הגרמני, ובעת הצורך נורו חיצים מבליטראות בתור "ארטילריית שדה" נגד ריכוזי אויב כדי לחפות על הסתערויות ועל צליחת נהרות.

הגרמנים לחמו נגד הלגיונות הרומאיים בטקטיקת גרילה: צבאות לוחמים היו מתכנסים ביערות, נעים במקביל לשדרות הצבא הרומאי התוקף ופושטים עליהן בכל הזדמנות. הלוחמים הגרמנים היו מטילי אימה כבודדים, והחיילים הרומאים ידעו שאם יובסו בלב הארץ הפראית, הם יחוסלו עד האחרון שבהם. לכן היו הקרבות שניהלו שני הצדדים מרים במיוחד. על האופי המיוחד של המערכה ניתן להתרשם מתיאור המסע שערכו ארבעה לגיונות (ה'1, ה'5, ה'20 וה'21) בדרכם חזרה מהפשיטה הרביעית. הלגיונות נעו בדרך שנשללה 25 שנה לפני כן, כאשר גרמניה נכבשה בראשונה. בשלב מסוים הצליחו לוחמים של ברית השבטים הגרמניים להדביק אותם והחלו לעקוב אחריהם מקרוב, תוך שמספרם גדל מיום ליום: "זו הייתה דרך צרה בשטח ביצות נרחב... מכל צד של הדרך הייתה אדמת בוץ סמיכה וטובענית, ומסביב היו מדרונות מיוערים, אשר בהם החזיק

לוחם רומי

ובשנת 15 לספירה פתח "צבא הריינוס" בסדרת מתקפות בעומק גרמניה. המתקפות מתוארות בפירוט רב יחסית באנאלים של טקיטוס,⁹ ועולים מהם הפרטים הבאים:

סדרת המתקפות כללה שש מתקפות נפרדות לעומק השטח הגרמני, שהונחתו בפרק זמן של שנתיים בזו אחר זו, כל אחת בכיוון אחר, ולו בהרג חסר אבחנה ובהרס שיטתי של כפרים גרמניים. בסיום כל מתקפה שבו הכוחות לבסיסיהם שלאורך הריינוס, כך שהיו אלה למעשה פשיטות רחבות היקף. הרומאים הפעילו בהן את כל שמונת הלגיונות ואת כל הידע הלוגיסטי וההנדסי שעמד לרשותם: נתיבים ביערות אותרו והוכשרו, גשרים הוקמו מעל נהרות, ודרכים נסללו גם במקומות שנחשבו לבלתי עבירים, כגון ביצות. מחנות מאובטחים הוקמו לאורך צירי ההתקדמות, ואלה שימשו כחניוני לילה וכבסיסי אספקה עורפיים. כאשר

דיוקנו של טיבריוס המוצג במוזיאון הלאומי בנפול

לוחם ברברי

מתקפה צבאית בשירות הדיפלומטיה

385 מִזְמֵרָא

הגרמניים באמצעות נציב ולגיונות. מאחר שלא ניתן היה לשלוט בשטחים האלה באופן ישיר, ומאחר שגם לא ניתן היה לשלוט שם בעקיפין באמצעות הקמתן של מדינות חסות, היה הכרח לפעול להקטנת האיום באמצעים אחרים. פילוג האויב ותמרון פלגיו אלה נגד אלה היו הפתרון הזול והיעיל ביותר בנמצא, וזו הפכה להיות המדיניות הרומאית המוצהרת בשנים שלאחר מכן ביחס לשבטים הגרמניים.¹⁶

אך ברור שלא ניתן היה להצליח במדיניות כזאת כל זמן שמעברו האחר של הגבול ניצבה ברית שבטים חזקה, ובמיוחד לא ניתן היה להצליח בכך כל עוד הברית הזאת נישאת על הילת הניצחון המרשים על וארוס. כדי לשבור את הברית הזאת ניהל גרמניקוס את סדרת המתקפות שלו. ואכן, הלחץ

שהציבו לעצמם הרומאים אחרי מפלת וארוס הייתה להשיב לעצמם את כוח ההרתעה. היה זה הכרחי מבחינתם להעניש את הגרמנים באופן חמור ולקחת מהם – בתור צעד סמלי – את ניסי הנשר של הלגיונות האבודים, שנפלו שלל בידיהם. שתי המטרות האלה הושגו במתקפות של גרמניקוס. אך למתקפותיו הייתה תוצאה נוספת, חשובה לא פחות: הן איפשרו את הצלחתה של מדיניות ה"הפרד ומשול" שנקט טיבריוס נגד הגרמנים.

הצגת הפשיטות כצעד שתוכנן מלכתחילה כדי להכשיר את הקרקע למדיניות של "הפרד ומשול" בגבול הגרמני היא השערה בלבד, שאין שום אפשרות להוכיח אותה, משום שאין בידינו פרוטוקולים של הדיונים שהתקיימו במטה הקיסרי. יחד עם זאת, זו השערה שמתיישבת היטב עם כל הנתונים הקיימים,¹⁵ ובכל מקרה, גם אם מדיניות ה"הפרד ומשול" לא הוגדרה מלכתחילה כמטרת המתקפות, הרי היא בהחלט הייתה תוצאתן.

טיבריוס היה איש צבא מנוסה, ששירת, בין היתר, זמן ממושך בגרמניה והכיר היטב ומקרוב את מאפייניה המיוחדים של הארץ הזאת ואת יעילותו המוגבלת של כוח צבאי סדיר הפועל בה. כקיסר הוא עתיד היה להתאפיין בירידה לפרטים ובהפעלה חסכנית ויעילה של

הקיסר למד כי ניתן להפעיל בגרמניה את הדיפלומטיה כנשק יעיל לא פחות מהחרב, וכי הגיע הזמן לתת למריבות פנימיות לעשות את שלהן בצד הגרמני

משאבי האימפריה. שתי תכונותיו אלה בולטות במהלכים שהוא הכתיב בגרמניה באותו זמן.

המסר שהוריש לו אוגוסטוס היה שרומא אינה חזקה עד כדי כך שתוכל לשלוט ישירות בשטחי השבטים

לספירה). טקיטוס מספר כי בעת שמסר את ההוראה הבהיר הקיסר, כי מניסיונו הוא למד כי ניתן להפעיל בגרמניה את הדיפלומטיה כנשק יעיל לא פחות מהחרב, וכי הגיע הזמן לתת למריבות פנימיות לעשות את שלהן בצד הגרמני.¹² זהו תיאור מעורפל למדי של המדיניות הרומאית הנוודעת, אשר כונתה "הפרד ומשול" (Divide et impera), ואשר יושמה מאותו שלב במרץ בגבול הגרמני. תוצאותיה של המדיניות הזאת היו מיידיות: זמן קצר לאחר הפסקת המתקפות הרומאיות התפצלו החרוסקים והחלו להילחם אלה באלה, ולתוך המערבולת הזאת נכנסו שבטים נוספים, שעד אז היו מחוץ ללחימה, כמו המרקומנים מדרום גרמניה והלנגוברדים שמעבר לאלביס. מוקד הסכסוך היה האיבה בין ארמיניוס למנהיג המרקומנים,¹³ אשר סירב להצטרף למלחמה ברומאים. זמן קצר אחר כך נרצח ארמיניוס על-ידי מתנגדים פנימיים משבטו.

על הצלחתה של מדיניות ה"הפרד ומשול" ניתן ללמוד מכך שאחדים מהשבטים הלוחמניים ביותר נגד רומא, ובהם החרוסקים של ארמיניוס, לא שבו ללחום ברומאים, עד כי המקורות הפסיקו לדווח עליהם. יותר מ-50 שנה חלפו עד ששבטים גרמניים שבו לשתף פעולה אלה עם אלה נגד הרומאים. זה קרה בשנת 69 לספירה, השנה שבה התחוללה מלחמת אזרחים גדולה ברומא.¹⁴ אומנם מעבר לריינוס הוסיפה לשרור איבה מרה לרומא, אך רק פעמיים (בשנים 28 ו-41 לספירה) נאלצו כוחות רומאיים להילחם שם – כל פעם נגד שבט גרמני אחר. מדובר בשני שבטים שלא השתתפו בלחימה בשנים 15-16 לספירה, והעובדה ששבטים אחרים בחרו שלא להצטרף אליהם ולכונן שוב קואליציה אנטי רומאית מעידה גם היא על יעילות מדיניותו של טיבריוס.

סיכום

כפי שצוין קודם לכן, המטרה המרכזית

קצין רומי המפקד על חיל המצב בגרמניה

בעת העתיקה בלבתי מנוצחים וסימלו בזמנם יותר מכל דבר אחר את עוצמת האימפריה הרומאית. לגיון כלל בתקן 5,100 לוחמים רגלים (לגיונרים), שהיו ערוכים ב-10 גדודים, ומערך צמוד של צוותי שלישות, הובלה, תחזוקה, רפואה, הנדסה, יחידה של כ-60 בליסטראות וכנף מסייעת בת 120 פרשים. פירוט נוסף על מבנה הלגיון הרומאי ראו: HMD Parker, 1980 **The Roman Legions**, המחזור הכרוני בכוח אדם הביא את הרומאים לפצל את צבאם לשתי זרועות עיקריות: הלגיונות, שהיוו את המרכיב הכבד, הממושמע והמתורגל של הצבא, שבהם שירתו אזרחי האימפריה, וחילות העזר ("אוכסיליה"), שכללו גדודי רגלים קלי חימוש ופרשים, שבהם שירתו תושבי האימפריה שלא היו אזרחים. (החוק קבע שחייל אוכסיליה יקבל אזרחות בעבורו ובעבור משפחתו לאחר פרישתו).

6. אין נתונים מספריים, אך ברור שהתחושה שרווחה בעולם הרומאי, שלפיה האימפריה היא תרבות במצור, נבעה במידה רבה מהחשש מפני העוצמה של העמים הפראיים שמעבר לריינוס ובהמשך גם מעבר לדנוביוס. ואכן, בסופו של דבר עתידים היו עמים אלה להביא לחורבנה של רומא.

6. בשנת 9 לספירה, 18 שנה אחרי "סיפוח" גרמניה, עדיין לא הוצבו כוחות רומאיים לאורך נהר האלביס (אלבה) - קו הגבול המזרחי המוצהר של הפרובינקיה. בגרמניה עצמה היה רק מחנה גדול אחד, אליסו, שמוקם במרכז הפרובינקיה, שבו הוצב לגיון אחד (וגם זה בספק) מתוך חמשת הלגיונות בגרמה. היתר נפרסו לאורך הריינוס, אשר הוסיף להיות באופן זה מערך ההגנה העיקרי. אליסו קושר במערכת כבישים ומצדים שנבנו לאורך נהר לופיה למערך הריינוס, ומכל בחינה שימש כשלוחה קדמית שלו, שנועדה לתת עומק

הזאת - שיושמה על-ידי הרומאים במומחיות ובעקביות גם באזורי ספר אחרים, כמו איזור הדנוביוס והפרובינקיות המזרחיות - אחרת במידה רבה להגנה המוצלחת לאורך שנים ארוכות על גבולותיה הארוכים של האימפריה.

הערות

1. טוטוניוס, **חיי שניים עשר הקיסרים**, פרק 24, ("אוגוסטוס")
2. מקובל להניח שבקרב אבדו בין 15 אלף ל-25 אלף רומאים. מכיוון שכל הפיקוד הרומאי הושמד בקרב, נותרו השיקולים לכניסה ליער בגדר תעלומה גם להיסטוריונים מהתקופה. הדבר היחיד שברור הוא שהצבא הרומאי לא ציפה להיות מותקף שם, ושבראש ההתקוממות עמד ארמיניוס החרוסקי, מבכירי המפקדים של חילות העזר הגרמניים בצבא הרומאי. מקובל לאמץ את הגרסה של דיו קאסיוס, שלפיה ארמיניוס בגד בווארוס והוביל אותו למארב. ראו: דיו קאסיוס, **היסטוריה רומאית**, פרק 56; ראו גם: www.ku.edu/history/index/europe/ancient/rome/e/roman/texts/cassius_dio/home.html
3. המקורות אינם מפרטים את היקף הכוחות הגרמניים שהשתתפו בקרב ואינם מציינים אפילו את השבטים שהשתתפו בו. ברור שהחרוסקים מילאו בו תפקיד בולט, שהרי מנהיגם ארמיניוס היה מנהיג הברית. מקובל להניח שגם המארסים והצ'אטיים היו שותפים בולטים בברית, שכן מתקפות העונשין הרומאיות כוונו במישרין גם נגדם.
4. עקב כך קטן הצבא 28 מ' לגיונות ל-25 לגיונות. מספרי הלגיונות האבודים, ה-17, ה-18 וה-19, נחשבו מאז לטאבו ולא ניתנו לשום לגיון שהוקם מאז. הלגיונות נחשבו

שיצרו המתקפות האלה על השבטים הגרמניים הביא להתפוררות הברית שלהם ולהשלטת תוהו ובוהו שלטוני מעבר לגבול. האיבה לרומא לא פחתה, אך אבדה יכולת הפעולה המתואמת של השבטים הגרמניים, וזה היה התנאי העיקרי להצלחת מדיניות ה"הפרד ומשול" של רומא.

אין פרטים על האופן המדויק שבו נוהלה המדיניות בגרמניה באותה התקופה, אך אין סיבה להניח שהיא בוצעה באופן שונה מאשר במקומות אחרים. המטרה הייתה לעודד חשדנות הדדית בין קבוצות שונות שהיו עוינות את הרומאים, והדבר נעשה על-ידי הגעה להסכמות או לשיתוף פעולה עם חלק מאותן קבוצות - בין אם על-ידי מתן שוחד למנהיגים (שיטה שהייתה חביבה במיוחד על טיבריוס) ובין אם על-ידי הפעלת לחץ כלכלי ו/או צבאי סלקטיבי נגדם. הגרמנים, כשאר העמים הברבריים, היו פגיעים במיוחד למדיניות זו, מכיוון שבאופיים הם נטו לחשוך בזולת ולהגיב באופן אמוציונלי ובאלימות.

במבט לאחור ברור שהמדיניות

24 באוגוסט 410 לסה"נ: הברברים מסתערים על רומא

הריינוס נפרץ בחזית רחבה, והתפתח משבר חמור.

15. באותו שלב של חייו הפגין טיבריוס רתיעה ברורה מלקיחת סיכונים, כפי שהדבר בא לידי ביטוי במסע שהוא הוביל אישית מעבר לריינוס בשנת 11 לספירה. מכך שהוא הורה על הפסקת המבצע רק לאחר שהושג ניצחון ברור בפשיטה החמישית (הוא הסכים להנחית את הפשיטה השישית רק לבקשת גרמניקוס), עולה שהיה חיוני בעיניו להשיג פגיעה משמעותית בברית, והוא לא הסתפק בפגיעה הקשה באוכלוסייה הגרמנית הלא לוחמת ובכפריה, אשר ספגו מכות קשות בפשיטות הקודמות. יתר על כן, המתקפות של גרמניקוס הונחתו בזמן שבו כבר ויתרה רומא על הכוונה לחזור ולהשתלט על השטחים שמעבר לריינוס, וספק אם הסיכונים הגדולים והמאמצים הארגוניים הכבירים שהיו כרוכים בביצוען, לרבות ארגון צי בן 1,000 כלי שיט, היו מוצדקים למטרות ענישה והפגנת כוח בלבד.

16. לוטוואק מעלה בספרו את הסברה שבשלב השני התכוונו הרומאים לבנות שרשרת מדינות חסות גרמניות לאורך הגבול (שם, עמ' 50-55). הדבר נשמע סביר, שכן מדיניות הפרד ומשול מוצלחת הייתה מביאה באופן טבעי ליצירת השפעה רומאית על חלק מהשבטים, בעיקר על שכבות ההנהגה שלהם, ואת זה ניתן היה לפתח בהדרגה ובמשך הזמן ליחסי גרורות.

"המשחית"). כל אלה הועברו מספרד ומגבול הדנוביוס. "צבא הריינוס" עתיד היה לינות מעדיפות בכוח אדם, והדבר בא לידי ביטוי ברור בממצאים ארכיאולוגיים, המראים ששיעור האיטלקים ששירתו בלגיונות שנמנו עם הצבא הזה הגיע ל-80% - גבוה משמעותית משיעורם ביתר לגיונות האימפריה. ראו פארקר, שם.

9. ראו: http://www.romansonline.com/sources/ann/indx_ann.asp; מתוארות בספרים הראשון והשני של האנאלים.

10. **האנאלים**, ספר ראשון, פרק 63
11. ניתן להניח כי הדבר נעשה נגד דעתו של ארמיניוס, שכן בזמן שבו נערכו לוחמי השבטים האחרים במישור מול הלגיונות, נותרו החרוסקים מכוונים על רמה בצד ונגררו למערבולת הקרב רק אחרי שזה כבר הוכרע, למעשה. טקיטוס, **האנאלים**, ספר שני. ארמיניוס עצמו נמלט בעקבות המפלה אל מעבר לאלביס

12. **האנאלים**, ספר 2 פרק 26
13. הרומאים הכירו במנהיג המרקומנים כמלך ותמכו בו כלכלית במידה נדיבה ביותר, ובכך תימרנו אותו לעמוד לצידם. המרקומנים היו אחד מהחזקים שבשבטים הגרמניים, ובשנת 166 לספירה הם עתידים היו לשטוף את גבול הדנוביוס (הדנובה), להגיע לפאתי איטליה ולגרום בכך למשבר הצבאי החמור ביותר של האימפריה במאה ה-2 לספירה.

14. שנת 69 לספירה נודעה כ"שנת ארבעת הקיסרים", שכן במהלכה התנהלה מלחמת אזרחים אינטנסיבית, שפרצה בעקבות רצח הקיסר נירון. יחידות הצבא לחמו אלה באלה, והאנדרלמוסיה בגבולות הייתה גדולה, בעיקר בגבול הריינוס. על רקע זה, ובשיתוף פעולה עם חילות עזר, תקפו מספר שבטים גרמניים את הגבול, מערך

ולשפר את יכולת הפעולה נגד פושטים גרמניים.

7. לעיון מעמיק יותר בנושא חשוב זה ראו את הספר המומלץ מאוד של אדוארד לוטוואק, **האסטרטגיה רבתי של האימפריה הרומית**, הוצאת מערכות, 1982. להמחשה, להלן קטע מעמוד 19 בספר: "המצור של מצדה בשנים 70-73 לספירה חושף את המנגנונים השנונים עד להפליא של מדיניות ביטחון לטווח ארוך המבוססת על הרתעה... יחידת פרשים רומיים יכלה להמתין בסבלנות עד שתכלה אספקת המים של היהודים, כשהיא עצמה חונה ליד מעיינות עין גדי הסמוכים... תחת זאת, בזמן שבכל הצבא הרומי היו בסך הכול עשרים ותשעה לגיונות כדי לשמש כחילות מצב של כל האימפריה, הועסק לגיון אחד במצור על מצדה במגמה להכניע את המבצר על ידי עבודות הנדסיות נרחבות, ובכלל זה בניית סוללה ענקית, המגיעה עד ראשו של ההר. הייתה זו השקעה כבירה, ולכאורה בלתי הגיונית, של כוח אדם צבאי המצוי בצמצום; האומנם? המבצע כולו, שארך שלוש שנים, ועצם חוסר המשמעות של מטרתו, חזקה שהותירו רושם עז על כל עמי המזרח... הלך קו מצדה היה שהרומאים ידלדלו אחרי מורדים אפילו אל ראשי הרים במדבריות ידחיים כדי להכרית את מעוזיהם האחרונים, מבלי להתחשב במחיר."

8. אל הלגיונות ה-14 ("ג'מינה") וה-16 ("גליקה"), שהיו כבר מוצבים במוגונטיאקום, הצטרפו באותה עת הלגיונות ה-2 ("אוגוסטה") וה-13 ("ג'מינה"). במקביל הועברו לקסטרה ווטרנה, במקום הלגיונות שהושמדו, הלגיונות ה-1 ("גרמניקה"), ה-5 ("אלאודה"), דהיינו "העפרוני", ה-20 ("ואלריה") וה-21 ("ראפקס", דהיינו

